

ԲԱԺԱՆՈՒ ԵՎ ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ
 ՊՈՒՆՏԱՆՈՒ ՏԱՐԻ
 Տարեկան 12 ֆր.
 Գրքակալայ 6
 Իրատու անիկոս
 արժույթի 15
 Գրքակալայ 8
 Ինտերնացիոնալ
 Տարեկան 3 ֆր.
 Գրքակալայ 1 ֆր.
 Գրքակալայ 1 ֆր.
 Ինտերնացիոնալ
 ֆր. 1 ֆր. 1 ֆր.
 Ինտերնացիոնալ
 ֆր. 20 ֆր. 1 ֆր.
 անկախ անկախներու համար
 20 ֆր. գեղջ կըլլայ:

ՇԱՐՈՒ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԴԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆ

Կ' ՀՐԱՏԱՐԱՐՈՒՄԻ ԶՄՐԱԲԱՐՈՒՄԻ ԵՎ ՏԱՐԱԹ ՕՐԵՐԸ

PUBLISHED BY
 ШАНЖУМЪ
 L'ARNA
 Redaction du Journal
 "Cha-joum"
 Varna (Bulgarie)

(20 ՄԱՆԹԻՄ)
 Պոուկարիոյ համար ձեռքի
 = 15 ՄԱՆԹԻՄ =

Վառնայի համար ձեռքի 10 սանթիմ

ՇԱՐՈՒՄԻ ԵՎ ԲԱԺԱՆՈՐԳԻ ԳՐՈՒՈՂԸ ԲԱԺԱՆԳԻՆԸ ՊԵՏԻ ԵՎ ԿԱՆՈՒԻ ՎԱՐԸ

ՄԵՐ ԳԱՐՈՒՆԸ

Երբ բացուի գարնան կոյս թերթը վարդի,
 Կայտատ գառնուկը թռչի դէպարտ
 Մեր լեռներ փոխան թարմ ծաղիկի, զարդի
 Պիտ' պատէ մուխը, պիտ' ծխէ վառոց:

Երբ ծլին ծաղկունք, սիւսիս բոյր ու սէր,
 Մեզ մանիշակի ծիւրերուն փոխան
 Պիտ' բունի գէնքը, մահաբոյր սուսեր
 Կարսի գոլորշիք արեան պիտ' միան:

Ու հոգի երբոր սար, ձոր ծառայի
 Ամրոզ հայու թիւն պիտ' հազնի աւելն,
 Գահը բունութեան պիտ' թաւարի
 Մեր ոտից ներքեւ, պիտ' հոսի արիւն:

Եւ երբ ծածանի խորխոր արդարեւ
 Դրոջը ապատ հայրենեաց համայն,
 Պիտ' ծագի մեզ ալ գարնան վարդ արեւ:

Զի ազատ մարդու համար է միայն
 Վայելքը, բոլոր բոլոր վարդերուն,
 Հեշտանքը կեանքի, ծաղկաւէտ գարուն:

Վառնա 19 դեկտ. ՎԷՏԱ

ՅՈՒՍԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրանցարդ գորու առաջին տարին՝ մեզ հայերու համար կը փակուի՝ կացութեան դժնդակ անփոփոխութեան հետ՝ երկու ուրոջ յուսախաբութիւններով, որոնք շատ թարմ են մոռցուելու համար և կարժին անցողակի յիշատակութեան մը:

Աւելորդ չեմ սեպեր կրկնել հոս շատ պարզ ճշմարտութիւն մը թէ յուսախաբութիւնները սակերջապէս փրկարար հանգամանքը ունին որ մարդս՝ փորձառութեան կծու գասերով կը վարժեցնեն ապարդիւն յոյսերու ետեւէ չվազել խելակորոյս, և կը մղեն զանիկայ՝ միշտ իրականութեան և իրականալիին վրայ զետեղելու իր գէպի բարորութեան և առաջընթացութեան ձգտումները:

Օրինակի համար, այսօր ոչ մէկ հայ բերանաբաց ապշութեամբ պիտի դիտէր այն սարորինակ ուղղութիւնն ու փոխճանր զոր հասկ ուրեմն ստացաւ:

Քրանսական պիտուցիտութեան մեծարժեք սպաննալիքը Երլտըղի խնթիւն ուղղումը, Եթէ կտործեկ մը հոգեբանօրէն ուսումնասիրած ըլլայինք եւրոպական դիւանագիտութիւն ըսուած հրէջօրէն միտքի մեքենային կազմութիւնը, այսօր չի պիտի ունենայինք ցաւագիտօրէն խընդալիք փիճակը այն մարդուն որ քնացած առեւը յանկարծ պատէ մը վար կը գլորի: Իրաւ է որ քրանսական նաւաբաժինը մինչեւ Միտիլլիի մաքսէն յետո՛ւ մտաւ, բայց գիտենք որ 96ին ալ անգլիական հզօր տորմիզը մինչեւ Տարտանէլի քիթն եկաւ մտաւ, առանց արգելք ըլլալու սակայն որ վերոյիշեալ խնթիւն իր ուղտծին պէս չը ջարդէ Պոլսոյ հայերը: Իրօք, գոուար բան է մտածել որ նաւատորմիզներ շարժին, արշաւեն, սուրան, սպաննան՝ փրկելու համար ոչ թէ կեանքի որոնք կը փճանան ամէն բողբ, այլ իբր թէ անիրաււած սակներու ուղղութիւնը դուրս մը: Ինչպէս ինչ ընել, քանի որ չնայող զիւանագիտութեան աւետա-

րանը այս բարոյականը կը քարոզէ մեն ինչ հեռի հեռու եւ հեռու էր այդ քրանսական զբաժանորներուն գնացքին, ու երբ որ անոնք՝ Սուլթանին կուշար խրոսելու պէս շունչերին Միտիլլիի մաքսատան առջեւ առին, մեն է շատերուն՝ ուրախութեան զգլխաւոր մէջ՝ այնպէս եկաւ որ անոնք պարզապէս Հայաստան մտած էին խզելու մեր հինգդարեալ ծանրագուտ ժանգոտ շղթաները: Այս այս անգամ Սուլթանին խեղճը անիմացաւ, դանակը ճիտին դրին, պոռացինք, և միծաղելի յաղթանակութեամբ մը մեն է անոնք մանաւանդ գլուխին ամբարհաւածօրէն ճոճեցին, որոնք խելացի դատիքներու պէս խորին հաւատքը ունին ու կը պնդեն միշտ թէ մը արդատութիւնը կամ հարստահարութեանց վերջնական դադարումը ձեռք պիտի բերուի խաղաղօրէն, անշուշտ, առանց ատրճանակի մը պայթումի: Եւ անց յետագիտութեան գործնական ու պրակտիկ միջամտութեանը, Եւ հաւանք այնքան կակմալի գասերէ յետոյ՝ այս անգամուան ևս խորին յուսագորութեան մէջ ծանրագէտ պատմութեանը: Եւրոպական դիւանագիտութիւնը ինչպէս մեր քիթին, ու մենք՝ մեր հեշտալի երազէն ընդոտտ արթնցած՝ դեռ կը դիտենք երանելի զբաժանորները որոնք շատոնց կոնակներն Սուլթանին ու Միտիլլիի մաքսատան դարձուցած ֆշարով խորագալով տեղերին կը վազեն... յաղթանակօրէն:

Վայ՛ մեր յուսախաբութեանը:

րուստ տեսակէն—որ իր ողջութեան իսկ իր ազգին կուտայ եղբը 20,000 ոսկի՝ արտասահմանի մէջ ազգային կրթարանի մը հիմնարկումին համար, որպէսզի աշօք բացօք տեսնէ և բմբոջիւնէ հաճոյքը ազգային բարեբախտի անմահ տիրոջօրին: Ինչև անմահանալի Գարաէօզներէն ի վեր ազգը շափազանց պոռոշութեամբ մտիկ կընէ կտակային լուրերը և այդ կարգի խոստումներ ընողին այնպէս մը կը նային ինչպէս կը նայինք աւազակի մը որ զմեզ կողոպտելէ առաջ հաճոյակատարօրէն սիկառ մը կը հրամայէ մեզի, սակայն, բերկրաւիթ լուրը հաղորդուելու եղանակին մէջ ստուգութեան առանկ արտասովոր շեշտ մը կար որ յուսացինք: Պոլսոյ թերթ մը մինչեւ հսկ առաջ գնաց բնութե թէ որուան մեծագոյն բարեբաբութիւնն է այս, և նուիրատուին անունը գրաւական մըն է ինքնին թէ շինծու տեղեկութիւն մը չը կրնար ըլլալ!!! Տեսէ՛ք, թերթը մտահոգութիւնը կունենայ ամէն կասկածի առաջին առնելի թոքատեան անունին պատուաւորութիւնը յենարան ընելով, յենարան, աւա՛ղ, շատ խախտ շատ երբրուն, մարդը թաւալ գլոր գետին ձգելու աստիճան:

Մեր գիտցածը, սքանչելի Սանասարեանէն ի վեր, մանաւանդ Գարաէօզեաններուն սանձարձակ աւազակութեանէն ի վեր.— չէ եղած հայ հարուստ մը որ իր ողջութեանը առանկ հաճոյքներ վայելելու փորձութեան մատնէ ինքզինքը. հետեւապէս Խոքատեանի մը յանկարծական յառուճը ապշախառն ուրախութիւն մը պատճառեց մեզի, և արասահմանի մէջ վերջապէս հայ բարձրագոյն կրթարանի մը գեղեցիկ սիլուէզը վայրկեան մը մասը կազմեց մեր կարգ մը անուշիկ երազներուն: Սակայն առջի լըրք գիրքերէն սակի քաջատեղեկ թերթ մը եկաւ կապուտագեղ մը շուրջ փարտաւել և ճշմարտութեան լոյսը սրտիկի. իրաւ բան մը դար-

րուստ տեսակէն—որ իր ողջութեան իսկ իր ազգին կուտայ եղբը 20,000 ոսկի՝ արտասահմանի մէջ ազգային կրթարանի մը հիմնարկումին համար, որպէսզի աշօք բացօք տեսնէ և բմբոջիւնէ հաճոյքը ազգային բարեբախտի անմահ տիրոջօրին: Ինչև անմահանալի Գարաէօզներէն ի վեր ազգը շափազանց պոռոշութեամբ մտիկ կընէ կտակային լուրերը և այդ կարգի խոստումներ ընողին այնպէս մը կը նային ինչպէս կը նայինք աւազակի մը որ զմեզ կողոպտելէ առաջ հաճոյակատարօրէն սիկառ մը կը հրամայէ մեզի, սակայն, բերկրաւիթ լուրը հաղորդուելու եղանակին մէջ ստուգութեան առանկ արտասովոր շեշտ մը կար որ յուսացինք: Պոլսոյ թերթ մը մինչեւ հսկ առաջ գնաց բնութե թէ որուան մեծագոյն բարեբաբութիւնն է այս, և նուիրատուին անունը գրաւական մըն է ինքնին թէ շինծու տեղեկութիւն մը չը կրնար ըլլալ!!! Տեսէ՛ք, թերթը մտահոգութիւնը կունենայ ամէն կասկածի առաջին առնելի թոքատեան անունին պատուաւորութիւնը յենարան ընելով, յենարան, աւա՛ղ, շատ խախտ շատ երբրուն, մարդը թաւալ գլոր գետին ձգելու աստիճան:

Մեր գիտցածը, սքանչելի Սանասարեանէն ի վեր, մանաւանդ Գարաէօզեաններուն սանձարձակ աւազակութեանէն ի վեր.— չէ եղած հայ հարուստ մը որ իր ողջութեանը առանկ հաճոյքներ վայելելու փորձութեան մատնէ ինքզինքը. հետեւապէս Խոքատեանի մը յանկարծական յառուճը ապշախառն ուրախութիւն մը պատճառեց մեզի, և արասահմանի մէջ վերջապէս հայ բարձրագոյն կրթարանի մը գեղեցիկ սիլուէզը վայրկեան մը մասը կազմեց մեր կարգ մը անուշիկ երազներուն: Սակայն առջի լըրք գիրքերէն սակի քաջատեղեկ թերթ մը եկաւ կապուտագեղ մը շուրջ փարտաւել և ճշմարտութեան լոյսը սրտիկի. իրաւ բան մը դար-

ձեր է հոն . հիտուն . Մանչէսթրի խորը . անգլիական քանոնար մը անօրէնին ու հայ սարաֆին միջեւ . բայց շատ թեթեւ բան մըն է եղեր , սակ 2000 ոսկիի խնդիր մը որ շուտ մը փոխուեր լինցեր է :

Եւ անհրկամ , սահմակամ իրարու երես նայեցանք . վարժարանը օդը ելած էր , ու մենք նորէն յուսախար . Բայց միւս կողմէ Թոքատեան իբրեւ ճշմարիտ սարաֆ , անգլիական բանստիոնար անօրէնին ականջն ի վար փոխառացած իր 2000 ոսկիներուն տակօսը—հարիւրին հինգ հազար հաշուով—առած եղաւ , վասնզի առնուազն երկու ամիսի չափ ամբողջ օդը մը այնպէս հաւատաց թէ Թոքատեան անուշ ա՛լ զետեղուած է Ղազէզ Ամիրային և Սանասարեանին անուններուն վարօրը : Ես այս ձրի փառասութեամբ ու է տակօսի հետ չեմ փոխեր :

Երկու այս տաք տաք յուսախարութիւններէն ետքը սիրելի է յուսու որ մենք հայերս 1902 թուականէն անդին նկարագրի բարձրութիւնը պիտի ունենանք խելայիցօրէն չըլանալու նաւատորմերու սպառնական շարժումներէն—որոնք իսկապէս զուարճալի ռազմափորձեր են—և հաւանքի պէս կու շտալու օգակառոյց դպրոցներու համար հայ հարուստներու լիաբուռն նետած . պոմարչէի ոսկիները :

Ու մենք է որ պիտի օգտուինք ՅԱՒԱՐՇ

(—)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՈՍԵՆՈՒ ՅԵՆԱՍԱԿԻՆ

Երբ բոթը հասաւ էտիրնէն սար ստապղեցիկ և ահա որ . երբ իմաց ուեցաւ պաշտելի Պետի և իր ընկերներու մարտիրոսութեան ազեադար գուժը , չըմուտք , սահմակամ մնացի : Կապարի ծանրութիւն մը կը ճնշէր ու կը ճկէր սիրտս , շորս ժամ անդին անարգ կախաղանի շուաններէն ձգուած սիրելի բարեկամներուս պատկերը միտքս պատած , պաշարած էր : Մեծ կորուստի ցաւովը առ լի սիրտս , նահատակներու անուշ յիշատակով դրուուած միտքս անհնարին ըրին ինձ աւելի շուտ գրկի ու նկարագրել հերոսներու մահուան առթիւ . եթէ անոնք մահ ունին , զգացուած խոր վիշաք և հայ ու պուլիար ժողովրդեան ցոյց տուած համակրանքը :

Սահմանադրութիւն քոչուած հեռագիր մը հազիւ հասած էր քաղաք երբ կայծակի արագութեամբ բոթը տարածուեցաւ առէն դի : Կատ զու թիւնով խառն ցաւը , վրէժխնդրութիւնով լի

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲՈՒՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԻՆԼԱՆՏԻՈՅ ՄԷՋ

Արդէն քանի անգամ մեր ընթերցողներուն ծանօթացուցած ենք Թինլանտիոյ ներկայ վիճակին և Ռուսիոյ հոն գործադրած բռնութիւններուն հետ : Ամիս չի անցնիր , որ Ռուսիա բռնակալական կարգադրութիւն մը չընէ ազատ , թէև Ռուսիոյ գերիշխանութեան տակ զտնուող , Թինլանտացիները ուսացնելու նպատակով :

Հազարգէյիք նաև որ Ռուսիա սրտած է Թինլանտական զօրքը ջնջել , և ահա այս օրերս Թինլանտիոյ ուս կառավարիչը սկսած է Թինլանտացի զինուորները ստիպել ուսակալ զինուորի երգումը տալու :

Սակայն կառավարիչը առաջին անգամէն ընդդիմութեան հանդիպեր է : Գնդապետ մը որ ուս կառավարչէն հրաման ստացեր էր իր զինուորները երգումը չընեն , բացարձակապէս մերժեր է յայտարարելով որ ուսակալ երգումի ձևը վաւերացուած չէ Թինլանտական կառավարութեան կողմէն : Կառավարիչը սաստիկ բարկանալով Թինլանտացի անհնազանդ գնդապետին դէմ զայն կը յանդիմանէ իւր գնդի սպաներուն ներկայութեանը : Գնդապետը իսկոյն հրաժարական կուտայ , սակայն կառավարիչը թեթեւօք թիւն իրաւունք կը խնդրէ անհնազանդը պահեստի գունդի մը մէջ : Եւ իսկապէս Թինլանտական դատարաններու գնդին բոլոր սպաները իրենց գնդապետը պաշտ-

պանելու համար . ամբողջովն հրաժարական կուտան :

Ռուս պատերազմական նախարարը պահներու հաւաքական հրաժարականի թագուն ապստամբութիւն ընդունելով կը հրամայէ ամբողջ գունդը ցրուել և բոլոր սպաները ուս զինուորական գաւառներին յանձնել :

Թինլանտացի զինուորականներու բռնած այս դիրքը կապացուցանէ որ Թինլանտացի ժողովրդին ամէն գաղափարները կատեն Ռուսիան իր Թինլանտիոյ սահմանադրութեան շնորհիւ ձգուած համար :

Ահա խոշոր Ռուսիա և փոքրիկ ժողովուրդ մը որ իր քաղաքակրթութեամբ շատ և շատ բարձր է Ռուսիայէ , կը մաքստին . առաջինը կուզէ ջնջել Թինլանտիոյ ինքնուրոյնութիւնը , իսկ երկրորդը կը յամառի զայն պաշտպանելով :

ԵՆՏ

ԹԷ ՈՐՈՒՔ ԵՆ ԼԻՐԵՐԵՐԸ

(Շար . նախորդ թիւին և Վերջ)

Գ. Հին առնելիքներ .— Առնելիքներուն ուրկէ ըլլալը ըսելէ վերջը կըսէք « ի՞նչ խորհրդս մտադիր էր այս հաշիւներուն կորգազրութեանը համար կորովի ձեռնարկ մը ընելու » : Ե՛ր մարդ իստուածներ « մտադիր » ըլլալն ալ գործառնութեան կարգը անցուցած էք , ձերը ինքը ողորմի . . . մէկ բան մը մնացած է որ չէք ըսած . . . Երեւակայեցէք որ թերթերը միայն Թինլանտացիներ

ուր պահներուն մէջ Հին Հնչակեան կառակցութեան մասնաճիւղինն ալ որու անդամները թղթի և խօսքի յեղփոխականներէ տարբեր զգացումով և մտածումով եկած էին յարգել ազատութեան գաղափարին ամենին անձնուրոյ զինուորներու անմտաց յիշատակը : Պատկերներու և պատկերներու կը հետեւէին իրենց դրօշակներով Օրօշիւնք , Բէվէնք , Կուսյա և ուրիշ պուլիարական ընկերութիւններ :

Թափուրը եկեղեցի մտաւ և խորանին առջև սեւ շղարչներով պատած դրօշակներու քով կարգաւ շարեցին օրւան սուրբերու , պաշտելի կերտներու պատկերները : Ա՛յս ուղի դէմքերը որ քան խօսուէն էին . եկեղեցւոյ խորհրդաւոր կամայներու սակ , խոնկի մաւրով մշուշապատուած եւ մեղեդիներու ողորտներուն մէջէն փչչ , գերբնական էին անոնք և սնուշ աւնուշ ժողովրդին կը նայէին : Ո՞վ կըրնայ լացատրել թէ ինչ կըսէին , ինչ կըգային . . . Ս՛յդ անշուշտ պատկերները կեանք ունէին . յը ժամուն և կըգային լեւու ունէին ու կը խօսէին , և ասոր համար է որ հանդիսականներէն ոչ ոք կրնար անոնց նայիլ առանց յուզուելու . այժատուէ ու

երթար . գոնէ ձեր հնչանաւորն փոխ ասենադպիրին դիմէիք . իրաւ է որ ասպարէզը ազատ է բայց ազատ Պուլիարիոյ մէջ անգամ մարդ « անվարտի » չը կըրնար պատիլ :

Կանք Գրգ կէտին

Գ. Կառուածներու խնդիր .— Բացատրելէ վերջը սնտուկին անձուկ վիճակը կարեւոր կը համարէք , ազգային կալուած (չիթիվ) լիկը , ծախել և ասոր համար կը հրահարէք 40-50 հոգի որոնցմէ 10 մօտ անձինք ներկայ կը գըտնուին , ժողովը բացուելուն պէս երկու լուրջ անձնաորութիւններ որոնց անունները չեմ յիշեր , յայտնեն իրենց անձնանշանութիւնը . թէ իրենք ու է պաշտօնակտն մարմին մը չեն ներկայացներ , հետեւաբար չեն կրնար որոշում մը տալ ասանց ընդհ . ժողովը մը հաւանութեան և 10 վայրկեան վերջը ժողովը ցրուած է : Ո՞վ գու կայծղ , գուն ի՞նչպէս այս առիթը ձեռք չը ձգեցիր . կրնար մարդ մեղրէն պլըշկուիլ :

Թէպէտե տակաւին շատ բաներ չեմ ուղած գրել և յառ սիկային կը վերապահեմ , միայն սակէտն ալ կուզեմ ի նկատի առնել սալ այն է վերջնականապէս ստեղծանակեայ թաղականները հեռացնել գործէն և եթէ այս անգամ գտնուին այնքան անձնուէր պատուաւոր և գործին տեղեակ անձնաորութիւններ , որոնք զիջանին իւր . գործերը ձեռք առնել և թէ կորսուած « յայծ » մէջտեղ ելլէ ինչպէս այդ պլտիկ խմբակին սովորութիւնն է , և խառնակել ուղեն գործը անձնապատուութեան զպչելով նորընտիր թաղականու-

Լուս էին անոնք բայց իրենց լուսթիւնը որքան պերճախօս էր . կը դիտէին գորովայն աչքերով կը նայէին ժողովրդին և անոր շատ բան կըրէին իր ցաւերու վշտերու մասին : Մէկը չկար որ չհասկնար անոնց նայուածքէն և շարասուէր , միայն քարերը և քարերէն ալ աւելի փառ կարգ մը հայ անուշը կրող տարածներու պիղծ սրտերն էին անզոյ :

Հոգեհանգստեան սլօթ քներուն մէջ արատուելով միտքի յիշեց մեռնող քաջերու անունները , ինքը ձերու ի կախկապուր և աչքսն սրտաբուխ մաղթանքներով ու զգայուն շեշտերով . . . անք ակամայ կը մտանէին վաղեմի յեղփոխականի , ազատութեան համար կրիւ մարտ զինուորի իր վե՛ն հողին : Ս՛յդ ձերուին իր երկտասարգութեան տտեն կուտած էր իր ազգի ազատութեան համար և հիմա իր նըպատակին հասած ըլլալով հանդարտ տառաջնորդութիւն կընէր ժողովրդին , պիւ կը նայէր մեռնողներու պատկերին . արդեօք կը նախանձէ՞ր անոնց վիճակին :

Ազօթ քներէն յետոյ եկեղեցւոյ մէջ նախկապուտական ամբուին վրայէն շատ յուզուած կերպով ու խիտագգայուն շեշտերով մեռնողներու կարծ

Թեան մը և պատճառ դառնան անոնց կրկին հրատարակուն ինչ պէս ազգին տմենէն լաւ վիճակին մէջ ըրած են, գործին սեպեակ և պատուաւոր անձերէ կողմուած թաղականութեան մը առաջին քայլերը կատարելու նպատակաւ ինչպէս «Իրա սեւր» 1899, 78րդ. թիւին մէջ պ. Գ. Գ. գրած յօդուածէն կը յայտնուի, որ «Շարժում» 166րդ. թիւին «... ստորագրութեամբ յօդուածը պ. Գ. չը հասկնալուն կամ... ուղեւուն տարբեր մեկնութիւն տուած է...» ի ժողովուրդը պարտաւոր է բանալ իր քաղաք հոգաբարձութեան և թաղական... «Ծաղրած է ազգ տարբի վրայ դրած յոյսերնին. պ. Գ. ինչու ծաղրած է, և ինչու չէք ծաղթած որ յաջողին, այսպէսով թաղականութեան ազգօգուտ գործունէութիւնը կողքէք կատարելու այնպէս չէ՞. եւ այսչափով չեն գոհացած աջբանեալները, այլ խանութե խանութ պատելով (սաքըն պիր բարա վէրմէյէսինիլ) ըսած են. գործ մը որ ոճրագործութիւն կանուանեմ, քանի որ հայ լեզուն առ այժմ, ատկէ աւելի գործին քսութիւնը բացատրող բառ մը չունի. և վերջապէս դուն չես պ. Գ. որքու արբանեակներուդ ապագայ թաղականութիւն պատրաստելու համար Իրաւունքի 78րդ. համարին յօդուածով ըստըզին տարբեր նշանակութիւն տալ ուզածն» Շարժումի 166րդ. թիւին «... ի գրած քին եթէ գրել չես գիտեր լռել ալ չես գիտեր, մտիկ ըրէ՞...» ի գրածքը 3 նշանակելի կէտեր ունի:

1. Կաւետէ երկար հակառա-

կութիւններու դադարը. 2. նսրընտիր հոգաբարձութեան մը թաղականութեան հետ ձեռք ձեռքի տուած, գործը կանոնաւորելու համար, սկիզբէն առած քայլերը ապագային գրաւական կը նկատէ. 3. Հասարակութիւնը կը հրաւիրէ իր նիւթական աջակցութիւնը չչլանալ. հասկցար, մի կեղծուի Պ. Գ. մենք գիտենք խնդրոյն խկութիւնը ինչպէս ձեր խմբակին, եթէ գաստատներուն մէջ Գաշնակցական և կամ չեմ գիտեր ինչնան չը գըտնուիր զիստ չունէր, եւ Արմենական ըլլար... սուտ է, թէ սուտ է, ուրեմն ձեր խմբական չէ որ Պ. Գ. ան Տ. Թաքթիւնի գրած նախակին մէջ «Պիրիսի Լի» նաստուած տիկէրի քան տէօքէնլէրին քուճարնիտարնտան» ըսածն անանկ է, 100 հոգիի զէմ 6 հոգի եթէ կուրի արիւն թափողը ովկըլլայ չեմ գիտեր. ինչ և իցէ արգէն դատարանը այս մասին իր անաչառ վճիռը արձակած է, աւելորդ է խօսիլ. Բայց չմոռնամ ըսելու որ փոխարէն ձեր այսչափ, «բազմակողմանի» և «բազմակողմանի» աշխատութիւններուն փոխարէն մէյմէկ ուժի «գեղահաս» կը նուիրեմ. Աւստի վերջացնելով գրութիւնը կըսեմ եթէ այս անգամ ալ ուզէք ձեր ազատութիւններէն մարտուած Գուրը պատրել, «պիտի վար ձատրուիք»:

ՆԻՉԱԿ

ամէն լան գոեկիկ կերեւոր աչքիս վայրկեան մը շէի ուզեր հաւատարմ կը հարցնէի իւրովի թէ, ի՞րաւ է որ այդ անմահ քաջերը այս լիրերուն մէջէն քուած, այս գնուած արարած ներուն քուած էին. բայց կասկածելու, պարմանալ և սեղիք ը կար քանի որ եթէ Պէտտն ոչ ևս էր, անոր հայրը հոս էր, մեր քովը ու իրրեւ կենդանի հերոս մը կանգնած էր իր ալեւոր հասակին և դաւն վշտին տակ անուած, որ փոխանակ միտիտար թիւն փնտաւելու վրէժխնդրութիւն կը քորոզէր. իր քաջ որդւոյն արի հայրն էր ինք և զայն այդ կեանքին պատրաստողը ամենէն տեղի ինքն էր եղած. Սպարապետի սիրտ կրող այս հաղուազաւ հայրերը եթէ չըլլային, գորշ արարածներով լեցուն է կեանքի այս ձահիճին մէջ, Աստուած իմ մարդ ինչ պէսպիսի ապրէր:

Հատած էինք արդէն հանրային պարտէզին մօտ դրան տաջեւ ուր պատկերներու և դրօշակներու առջև հաւատարմութեամբ ըլլը բարձրացաւ պր. Ա. Յակոբեան և պուլիարեյէն լեզուով խիստ ազդու, խիստ կրակաւ չեչուով խօսեցաւ հայ ժողովրդի, անոր դասի ու շարժումի մասին և ցոյց տուաւ այդ ժողովուրդին հա-

ՎԱՏԷՆ ԱԼ ՎԱՏԸ ԿԱՅ

Թիւ 376 Շարժումի մէջ լուր մը կարդացի որ կուզեմ ճշդել Պաշտելի Պետտի և իր ընկերներուն յիշատակին ի յարգանս հայ եկեղեցոյ մէջ ևս ըլլալիք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուելուն արգելքներ ստեղծողը այցելու հովիւ Պաղտեան վարդապետն էր, ըսուած է:

Իրոք է որ այդ թույլ մարդը իր դէպը ունի, բայց այդ վատէն աւելի վատը կայ. Սարգիս Սահակեան կոչուած խման և դատարանի աւջեւ երդումով սուտ վկայութիւն ընող տէրաւէրը: Այդ արարածին ձեռքը խաղալիք մըն է միայն վարդապետը և իր յանցանքը իր տկարութիւնն է. տէր պապան է որ ինչեւ հիմա գործած հաղարուձէկ շահատակութիւններուն համար անպատիժ մնային քաջալիրուած, իր մասնաւոր հաշիւներուն ձեռքներու գտած է և կարգ մը մութի մէջ գործող զաղիր սնլիքորներու խորհուրդին անարով ամէն նենգութիւն և խորամանկութիւն բանեցուցած է որպէսզի կառավարութիւնը արգելէ հոգեհանգիստը:

Ի՞նչ փաշայի պէս թուրք լըրտեսը երբ իր Ղալթէթ թերթին մէջ Պետտն և իր ընկերները աւազակ կանուանէ և անոնց հոգեհանգստեան արգելք հանդիսացող կը նշանակէ մեր դինով տէրտէրը, հայ ժողովուրդը ապերախտ պիտի ըլլար եթէ թուրքերէ այդ քան պատուաւոր վկայութեանց արժանացող քահայի մը անունը իր թերթին մէջ չարձանագրէր:

18 դեկտ. Ֆիլիպէ ԻՐԱՉԻԿ

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԿՐՈՒԹԵԱՆ

Իրաւունք թերթի 94 թիւին մէջ կարգէն Տէր Ղեւոնդ քահանայն գրութեամբ մը իրեն դէմ եղած ամբաստանութեան մը պատասխանելով գրութիւն մը սրով կարացի քահանայն կամբաստանուէր իրրեւ տեղական թուրք հիւպատոսին և կատարուելեան ըրած մատնութեամբ, իմ ձեռնարկած հանգանակութեան արգելք հանդիսացող—կը հրաւիրէ զիս սրպետի կամ հաստատեմ և կամ հերքեմ այդ ամբաստանութիւնը:

Թէև կը փափաքէի որ Տէր Ղեւոնդ փափաղեան իր ցփնած սերմերն իր ձեռքով քաղէր, բայց կ'ստիպուիմ հետեւեալ հարցումներն ուղղել իրենն:

1. Կարաց հասնելէս կէս ժամ ետքը իրեն քով էի. ոչ ոք գիտեր իմ հոն գտնուիլս, ինչպէս կրցաւ տեղոյն օսմ. հիւպատոսը իմանալ և իր բարապանը զրկեց. Տէր Ղեւոնդի օտ զիս հիւպատոսարան կանչեց պարտա Սարգիս էֆէնաի վար իմիջ չափուք կէլմէլի քոնսոյ էֆէնաի օնու կէօրմէք իսթէյօրս ըսելով:

2. Ինչու յաջորդ օրը Տ. Ղեւոնդ քահանայն ժամը 11ին միասին զիս հիւպատոսարան տանիլ խոտանալէ ետքը չ'ընկերացաւ ինձի ու փախոււս տուաւ:

3. Ելք կայացէն հոռացայ, քանի մը քաղաքներ ծածկօրէն չըջելով հասայ Իպրայիլ, ու անկէ իրեն զիմեցի Սուլիմա մեկնած միջոցիս նամակով մը հարցնելով թէ ինչու արգելուեցաւ հանգանակութիւնս կալացի մէջ, և թէ կրնա՞ր կրկին կալաց գալ հանգանակութեան, և ինք կը խոտանաւոր աջակցութիւն շնորհելին. ինչու այս նամակիս պատասխանը չի հաճեցաւ զրկել. կը խնդրեմ Տէր Ղեւոնդ հայրէն որպէսզի փութայ այս երեք հարցումներու պատասխանել, եւ ես վստահ եմ թէ ինչորը ինքնին կը պարզուի:

Մնամ աղօթարար Սարգիս քհնյ. Ղարիպեան

կենսագրականները լրաւ Պ. Բ. կինտտիէֆ. Մերձանոֆի Պետտի, Ռիրիսթօու Օննիկի և անոնց կուրի մէջ իրկած քաջ ընկերներու պատմութիւնը ըրաւ ու մարդ չըլլար որ չխոնարհէր և քանի մը պատու արցունք չունէրէր այդ հերոսներու յիշատակին. Եպիսկոպոսը ինքն ալ շատ յուզուած և հազիւ լուսի ձայնով խօսեցաւ:

Եկեղեցոյ աւարտուէն յետոյ 5000է աւելի պուլիար և հայ բազմութեան մը կազմուած վիթխարի թափօրը ծողկեփուռնջներու, պատկերներու և դրօշակներու առաջնորդութեամբ ձամբայ ելաւ դէպի անրային պարտէզի հրապարակը: Եկեղեցոյ բակին լայն սանդուղներէն իջնելու պահուն Զօրեանցի փորձարանէն և Ուչիթէլսքա տրուածայէն թափօրին լուսանկարը աւելն:

Այն փողոցներէն ուրկէց Պէտտն, Օննիկը և Թաթուլը, միւս Օննիկը և ահաբեկիչ Անտոնը քաջալ ին յաճախ այն ծանօթ դէմքերու մօտէն որոնց հետ տեսնուած էին սակայ, անցուցին հիմա անոնց տխուր պատկերները յուզող ու լացցնող երաժշտութեան մը ընկերակցութեամբ: Հեյտններու պատկերներուն առջև ինքզինքս շատ փոքր կզգայի, և ամէն լան ստիպակ,

պեցին հայերէն «Թող կորնչին տաճիկները», որու փոխարէն հայ երգեցիք խումբն ալ «Հայ Երանայի» պուլիարական մարջ երգեց: Լո յօ եւ ուրիշ երգերով փողոցները կը թնթային, պուլիարներու կողմէն հայերու փոխադարձաբար հաւաքական բարձրագոյ մազթաններ կըլլային երկու ժողովուրդներու կըրպակցուելինը, հողորուսը զգացուած սրտերու տղմկայող ջողօրը, վշատ տխրութեան տեղ վրէժխնդրութեան բոցը կը գնէր սեր հողոյն մէջ եւ ատով միայն կրցանք քիչ մը միսթարութիւն գտնել:

Թափօրը հանդիսաւորութեամբ հասաւ Ուչիթէլսքա տրուածայի առաջ և անոր կից գտնուող Զօրեանցի վարժարանը պետեկեց Պետտի մեծագիր պատկերը, մնացեալ դրօշակներն ու պատկերները պահուեցան Մակեդոնական ընկերութեան պաշտօնատեղիին մէջ: Հայ եւ պուլիար իրարու շնորհակալութիւն յայտնելով եւ հրաժեշտ տալով բաժնուեցան:

Յարգանք քաջիւրու յիշատակին:

ՇԱՆԹ

11 դեկտ. Ֆիլիպէ

րագատ զուակները եզող այս մեռնող քաջերու հոգեւոյ վեհութիւնը և արիւթութիւնը իր խօսքերը, ինչպէս գրեցին պուլիար թերթերը, խանդավառութեամբ ընդունուեցան և ելքարարականացուցին ժողովուրդը:

Պ. Յակոբեանէ յետոյ խօսք առաւ հին յեղափոխականներու կամ Օրբւլչիւքօ ընկերութեան նախագահը և չեքմ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ հայ ատենախօսին. քանի մը կրակաւ խօսքերով ու ինք գրուածեց նահատակներու վեհ նպատակն ու գործը:

Բաւել կինտտիէֆ Մերձանոֆի և Պետտի մտերիմ բարեկամը, կրկին ըլլաւ եւս և շանթահարող բառերով ժողովրդին տանիլ թիւնը գրգռեց անխիղճ թահիճներու դէմ և վրէժխնդրութեան յորդոցեց զէպի հոյ և մակեդոնայի միանգամայն ճնշող և խեղդել ուզող բռնաւոր կառավարութիւնը: Յուզուած ժողովուրդը ահազին աղմուկով եւ ցոյցերով հակառակ ոստիկանութեան արգելքին, թուրք կոնսուլատի առջևէն անցաւ ու նոյն ցոյցերով եւ աղմուկով պարտկէն դարձաւ, մեծ փառքէն փոփոխակի հայ եւ պուլիար երգեր երգելով հասաւ «Ճուժայի» հրապարակը Պուլիարները ստիպած ըլլալով եր-

